

μάδι της λαβωμειάς στο πλευρό του. "Έτρεμε από τη συγκίνηση. Με χίλια χαδευτικά μου λόγια σκύβω να τον αγγίξω, να τον πάρω στην αγκαλιά μου. Μόλις με βλέπει κοντά του, ένα πήδημα, και γίνεται άφαντος πάλε.

Δέν τον ξαναείδα πιά από τότες τόν "Ασπρο μου.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΦΟΙΝΙΚΟΛΟΓΑ

α.

Πόθοι γενιās, όπου δέν ξέρει ζωή και βίος να θυσιάξη, καράβια μοιάζουν πού στην άμμο τρελλού τὸ χέρι σκεδιάζει.

Και κεί πού στέκει και λογιάζει, Πώς είναι και καρβοκίρης, ξεσπάει τὸ κῆμα και τὸ λέγει «στο λάκκο ποδοκαίρες, να γείρης».

β.

Σαπουνογέννητες φουσιάδες με πόσην εδκόλια πετῆνε, πόσες αντήλιες δέν αφήνουν, πού και διαμάντια ξεπερνῆνε.

Πετράδια πού στο γῶμα μένουν, κ' ἐκείνες πάνω πάντα πάνε, πλούτο σ' ἐμῆς αὐτὰ να δίνουν, κ' ἐκείες σ' ἀγέρα να ξεσπῆνε.

"Ετσι παρόμοια δλόγηρά μας, πόσοι, γιά δόξες, δέν περνῆνε! κί' όμως, ἀλλοίμενο στα ἔθνη, πού φουσιαίδες κυβερνῆνε.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΜΕΛ

ΛΠΟ ΤΟ ΝΕΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΣΤΕΦ. ΡΑΜΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

II

"Υστερα από τὰ παραπάνω μπορούμε να δείξουμε τὸν καθαυτό σκοπὸ τοῦ βιβλίου, ὀρίζοντας τὰ θέματα, πού θ' ἀναλύσουμε στα τρία μέρη του: Αον Ἐξετάζοντας τὴν ποιότητα τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τ' ἀποτελέσματά της, γιά να φανεί τὸ πόσο ἀπα-

(*) Ἡ ἀρχή του στὸ 289 φύλλο.

ΨΥΧΑΡΙΣ

Η ΑΡΡΩΣΤΗ ΔΟΥΛΑ

Ὁ καημένος ὁ Αντρέας δέν τὸ ὑποφιαζότανε πὼς ἡ ἀγάπη του ἐκείνη, πού τοῦ βαρούσε τὴ συνείδησή του, στάθηκε ἡ μόνη ἀληθινὴ ἀπόλαψη στὴ φτωχὴ τὴν ὑπαρξή της Κατινούλας. Ἀγάπη θέλει ὁ ἄθροπος και χωρὶς ἀγάπη δὲ ζῆ. Ὡς κ' ἡ ἀμολόγητη ἀγάπη τοῦ Ἀντρέα, ὡς κ' ἡ δική της πού ἀγάπη δέν τῆς φαινότανε να εἶναι, τῆς ἀκούσανε γιά να ζήση, γιά να θελή τὴ ζωή. Μὰ ὁ Ἀντρέας πού κατάλαβε πιά τὴν καρδιά του, τρώμαζε ὅσο πήγαινε, γιὰτι σὰ να βγατίζε δλοένα ἡ λαχτάρα του να μνήσκη πλάγι της, να μὴν ἀπομακρύνεται οὔτε στιγμή, να τὴν κοιτάξη. Ὁ ἄντρας πού γνωρίζει και τὸν ἔρωτα, ὁ ἄντρας πού με τὴν πείρα του φαντάζεται ἀμείσως τὴν ἀγάπη ὅπως εἶναι στο πρραματι-

*) Ἡ ἀρχή του στὸ 228 φύλλο.

ραίτητη εἶναι μιὰ μεταρρύθμιση τοῦ Σχολείου. Βον) Ἐκθέτοντας τὸ πιά πρέπει να εἶναι ἡ Ἐκπαιδευτικὴ Μεταρρύθμιση στο πνεῦμα και στις λεπτομέρειες. Καί Γον) Ἐξηγώντας τὸ πὼς θὰ γίνει ἡ Μεταρρύθμιση ὕστερ' ἀπὸ μιὰ εἰρηνικὴ πνευματικὴ ἐπανάσταση.

Τὸ ὅτι πρέπει να στρέψουμε ὄλοι μας ὄλη τὴν προσοχή μας στὴν ἀναμόρφωση τοῦ Σχολείου, γιὰτι ἀπὸ τὴν προκοπή του πρέπει να προσδοκούμε τὸ καλύτερο τῆς καταστάσεως, πολλοὶ και καλοὶ τὸ εἶπαν κ' ἐξώρκισαν μάλιστα τοὺς εἰδικούς και τοὺς νέους να δουλέψουν γιά τὸ σχολεῖο με ὄλη τὴ δύναμη τοῦ εἶναι τους και με τὴν πεποίθηση, ὅτι θεμελιώνοντας τὸ ἔθνικο σχολεῖο μοχθοῦν γιά τὸ σπουδαιότερο ἔθνικο ἔργο.

Ἄλλὰ γιά να ἐμπεισθεῖ ἡ πίστη στο προτεινόμενο γιαιτρικὸ πρέπει πρῶτα πρῶτα να ἐξακριβωθεί τὸ διαγνωστικὸ τῆς ἀρρώστιας.

Χωρὶς να λογαριάσουμε ὅμως, ὅσα μπορεί να εἰπώθηκαν ἄλλοῦ γιά τὸ διαγνωστικὸ, δέν εἶναι δύσκολο να φανεί τὸ πόσο ἀπὸ τὴν καλὴ, ἢ τὴν κακὴ, κατάσταση τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐξαρτᾶται τοῦ κράτους ἡ πολιτικοκοινωνικὴ και πνευματικὴ προκοπή του.

Εἶναι πασίγνωστον ἔτι γιά τὴ μόρφωση και τὴν ἀνάπτυξη τῶν πολιτικῶν, τῶν κοινωνικῶν και τῶν πνευματικῶν προτερημάτων ἑνὸς λαοῦ συνεργάζονται συντελεστικὸι φυσικοὶ αἰώνιοι, ἢ αἰωνόβιοι, μ' ἕνα παράγοντα τεχνικὸ. Φυσικοὶ αἰώνιοι, ὅπως τὸ κλίμα, ὁ χαρακτήρας και ἡ κληρονομικὴ ζωτικότητα τῆς φυλῆς. Αἰωνόβιοι, ὅπως οἱ ιστορικὲς προαδόσεις, ἡ θρησκεία, τὰ ἔθιμα, τὰ συμφέροντα τῶν τάξεων, τὸ πολίτευμα. Καί ὁ τεχνικός, ἡ Ἀνατροφή, ἡ Ἐκπαίδευση δηλαδὴ. Ὁ τεχνικός μάλιστα θὰ ἔπρεπε πάντοτε να προσοχρμόζεται με τοὺς ἄλλους.

Οἱ φυσικοὶ αἰώνιοι και αἰωνόβιοι συντελεστικοὶ εἶναι ἀδύνατο να μεταβληθοῦν, ἢ μεταβάλλονται τόσο ἄργά, ὥστε μπορεί να θεωρηθοῦν ἀμετάβλητοι. Καί εἶναι μὲν βέβαιον πὼς τὸ πολίτευμα μπορεί να τ' ἀλλάξουμε, ἀφοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ λαοῦ ἢ τῆρσῆς του, μὰ γιά τὴν Ἑλλάδα ἡ ὅπια δῆποτε μεταβολὴ του θὰ εἶναι τόσο καταστρεπτικὴ, ὥστε δίκαια πρέπει να θεωρηθεῖ ἀδύνατη.

Ἀπομένει, λοιπόν, μόνο ἡ Ἀνατροφή, συνλεστής μεταβλητὸς γιά τὴν Ἑλλάδα, πού μπορεί με τὴ μεταρρύθμισή της να καλλιετερέσει τὴν κατάσταση τοῦ τόπου μας.

κό, τὴν τρέμει περισσότερο ἀπὸ τὴ γυναίκα, πού ἕνα ὄνειρο πάντα τῆς θολοσκεπάζει τὰ πράγματα τῆς ἀγάπης και τῆς δημιουργίας. Γιά τούτο τυραννιότανε ὁ Ἀντρέας. Ἄν ἤξερε πὼς δὲ θὰ ξαναρχότανε και τοῦ χρόνου στο Χαμενοχώρι, ὁ δῆστυχος δὲ θὰ παιδεύότανε ἄμα κουβέντιαζε ἢ καθε φορὰ πού καθότανε ὠρες με τὴν Κατινούλα. Τὸν τρυχοῦσε ἡ συντροφιά της και στὴ δουλειά του ἀπάνω. Πέρασε ὄλο τὸ καλοκαίρι βασανισμένος, ἀνήτυχος. Ἴσως πᾶλε τὴν ἀνητυχία του τὴν ἔφερνε κ' ἡ ἀββῶστια πού τὸν ἀπόσπασε. Ἀνησῶχης, χολόσκασσε, στεναχωρέθηκε γιά κατὶ ἀσήμαντα περιστατικὰ πού ἀσλου θῆσανε, τὸ ἕνα τὸν Τρυγητή, τὸ δέφτερο τοῦ Σταθροῦ, τὸ δέφτερο μάλιστα καμικό. Στὴν ἐξοχάτικη τὴν ὑπαρξή τους, καθαφτό, τίποτα δέν ἀκούσθησε, τίποτα σπουδαῖο. Μὰ ὁ Ἀντρέας ὅσο κι ἂν τὸν τζάκιζε ἡ ζωὴ, ὅσο κι ἂν τοῦ χάλασε τὴ βίασμή του τὴν ἐνέργεια, ὅσο κι ἂν τοῦ καταπάτησε τὴν κανονικὰ του, συλλεγιότανε συχνὰ πὼς ἴσως και να κυβερνήθηκε ἄσκημα ὁ ἴδιος, ἴσως και να γελάσθησε, δέν πειράζει, ὁ κανόνας ὅμως δέν ἔπαβε γι' ἀφτό να εἶναι ἡ ἀπαραίτητη ἀρχή, και πονοῦσε ἄμα ἐβλεπε να τὸν τζαλαπατοῦνε. Εἶχανε σίτι μιὰ μεσιὰ, πού λῆνε, δηλαδὴ μιὰ μικρὴ δούλα πού βο-

"Ἄν τὸ πολίτευμά μας δέν ἦταν ἐλεύθερο, δημοκρατικὸ, σὰν τὸ δικὸ μας τὸ συνταγματικὸ, πολὺ πιθανὸν τὸ κράτος να πρόκοβε με μιὰ φαιτηνὴ διοίκηση τοῦ Ἐνὸς ἢ τῶν Ὀλίγων. Καί τότε ἡ σχολικὴ ἀνατροφή, τουλάχιστο γιά τὴν πολιτικὴ ἀρετὴ τοῦ χαρακτήρα τοῦ κράτους, δὲ θὰ εἶχε τόσο ἀπόλυτη σημασία. Ἴσως ἴσως και γιά τὴν κοινωνικὴ. Ὅταν ὅμως τὸ πολίτευμα εἶναι δημοκρατικὸ, σὰν τὸ δικὸ μας, τότε ἀπὸ τὴν ποιότητα τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐξαρτᾶται τόσο ἡ πνευματικὴ, ὅσο και ἡ πολιτικοκοινωνικὴ ἀρετὴ τοῦ κράτους, ὅταν μάλιστα τὰ πράγματα μᾶς βεβαιώνουν, ὅτι ὅσο διοικοῦν τὴν πολιτεία και τὴν κοινωνία κανονίζουν τῆς πράξεις τους σύμφωνα με τὸ ἀτομικὸ, ἢ τὸ κομματικὸ πολιτικὸ και ὕλικὸ συμφέρον, δῖοτι δέν ἀποτελοῦν ἀπὸ ἱστορικοὺς λόγους διοικουσαν τάξη, ἀλλὰ συμμορίαν ἀτόμων πού λίγο λογαριάζουν τὸ λαϊκὸ σεβασμὸ, τὸν ἀπαραίτητο αὐτὸν ἔρο τῆς καλῆς διοικήσεως.

Τὸ γεγονὸς, λοιπόν, ὅτι ἀπὸ τὴ μόρφωσή του ἐξαρτᾶται ἡ πολιτικοκοινωνικὴ ἀρετὴ ἑνὸς λαοῦ, μαζὶ με τὸ ἄλλο γεγονὸς, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι ἀνίκανος ν' αὐτοδιοικηθεῖ, γιὰτι τοῦ λείπει ἡ ἀνατροφή και ἡ μόρφωση, ὑποδείχνουν ἕνα μέσο θεραπείας. Τὸ ν' ἀνεθεῖ ὁ λαὸς μορφούμενος με καλὴ Δημοτικὴ Ἐκπαίδευση, ὥστε να φτάσει στο μορφωμένο πολίτευμα του. Ν' ἀνατραφεῖ, δηλαδὴ, ὁ λαὸς και να μορφωθεῖ τῶσον, ὥστε να μὴ γυρεύει να τοῦ ετοιμάξουν οἱ κυβερνήσεις του Νόμους γιά να τοῦ χρησιμεύουν σὰν ἄλυσίδες, μὰ να γίνεῖ ἕξιος ν' αὐτοδιοικεῖται ἐλεύθερος. Γιὰτι ἐπὶ τέλους τὸ περισσότερο πού μπορεί ν' ἀπαιτήσῃ ἕνας λαὸς ἀπὸ τὴν κοινοβουλευτικὴν κυβερνήσή του εἶναι τὸ ν' ἀντιπροσωπεύει καθε φορὰ τὰ αἰσθηματὰ του, τὴ θέλησή του, τὴ γνώμη του.

Οἱ σκέψεις αὐτὲς ἐπιβεβαιώνονται ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς ἐξελίξεως τῶν δημοκρατικῶν πολιτευμάτων — σὰν τὸ δικὸ μας — πού μᾶς ἰδηγεῖ στο συμπέρασμα, ὅτι γιά ν' αὐτοδιοικηθεῖ πραγματικῶς ἕνας λαὸς πρέπει ν' ἀποκτήσῃ και τυπικὰ τὸ δικαίωμα τοῦ Referendum, πού στα δημοκρατικὰ πολιτεύματα οὐσιαστικὰ ἔπρεπε να εἶναι ἱκανὸς να τὸ ἐξασκεῖ πάντοτε Ἐπρεπε, δηλαδὴ, να εἶναι τόσο μορφωμένος, ὥστε στὴν ἀναθεώρηση τοῦ νόμου, ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιο, να μπορεί να ξεχωρίζει, ἂν ὁ νόμος ἀποθῆλει στο γενικὸ συμφέρον κί' ἂν αὐτὸ και μόνο ἐπιζητεῖ.

Ὁ Ἑλβετικὸς λαὸς, πού σὲ μερικὰ καντόνια ἀ-

θοῦσε τῆς ἄλλης κ' ἔφευγε τὸ βράδι. Ἀπὸ τὴν Κατινούλα ἔμαθε τὰ ἱστορικὰ της Ἡ Ἀναστασία ἢ θελε να παντρεθεῖ κ' ἡ μεγάλη της ἀδερρὴ τῆς ἔβαζε λόγια, νηλιόση τὴν παντρεῖα και να μὴν πάρη τὸ νιό. Ἡ ἀδερρὴ της παντρεμένη, μ' εἶξη παιδία, και θεόφτωχη δέν τῆς σφύρνε λοιπόν ὁ γάμος, γιὰτι ἔχανε τὸν παρὰ πού κέρδιζε ἡ Ἀναστασία. Μεσολάβησε ὁ Ἀντρέας, τᾶσικε. Στο μεταξύ ἀββῶσθησε ἡ Ἀναστασία. Τῆς εἶπε να πάξ στο γιατρὸ κάτω τῆς Κερμαρίας. Ἀδύνατο. Δέν πήγαινε πού δέν πήγαινε τὸ κορίτσι. Γιὰτι; Τοῦ τὸ ξήγησε ἡ Κατινούλα. Γιὰτι ἂν πήγαινε, ἀββαθωνισμένη κιόλας, οἱ Κερμαριώτες, οἱ χωρικοὶ, μπορεί να στοχαζόντανε πὼς κατὶ τρέχει, πὼς φοβάται μήπως πάρωρα ξετρυπώτη στὴ μέση κανένα μαρὸ.

— αΚατινούλα μου, ἀναστένανε ὁ Ἀντρέας, πὼς θέλεις να γλυτώση ποτέ της ἡ ἀθωρότητα; Τί πιά ἀπλό παρὰ να γυρέψης μιὰ συβουλή τοῦ γιατροῦ; Με τὴν πρόληψη τὴν ἀκανόνιστη χαντακῶνουνται γενιές και γενιές.

— αἈφέντη, ἐγὼ στὴ θέση σας θὰ τῆς μιλοῦσα, ἢ σὰν προτιμάτε, τῆς μιλω και θὰ τὴν πείσω, ἀπάντησε ἡ Κατινούλα. Μὴν ἀπελπίζεστε, ἀφέντη, και με τὴν καλοσύνη σας ἐσεῖς ὄλα θὰ τὰ βολίφε-

πόκτησε και τυπικά το δικαίωμα του Referendum, κατά τη γνώμη του Νουμά Ντροζ, είναι σέ θέσει να διακρίνει, και διακρίνει ψηφίζοντας, όχι μόνο το γενικό από το προσωπικό συμφέρον, αλλά το γενικό από το κομματικό συμφέρον των πολιτικών του.

Τόση μόρφωση και τόση ηθική δύναμη πρέπει ν' αποκτήσει και ο λαός μας. Γιατί χωρίς κοινωνική και πολιτική ανατροφή και χωρίς μόρφωση — όπως έγραφε ο Πεσταλότσι — ο λαός Κυρίαρχος είναι παιδί, που παίζει με τη φωτιά με κίνδυνο κάθε στιγμή να βάλει πυρκαγιά στο σπίτι του. Αφού δώσατε την εξουσία στο λαό, έπρεπε με μια καλή Έκπαιδευση να του δώσετε και τη Φρόνηση — έλεγε ο Ταλειούδης.

Για να φθάσει, λοιπόν, να γίνει ζήσιος του δημοκρατικού πολιτεύματός του, με το όποιον πρόκειται στο μέλλον ο λαός μας να ζήσει, απομένει μόνη σάνιδα σωτηρίας ή Μόρφωσή του. Γιατί τα γιατροσόφια, που προτείνουν οι διάφοροι μεταρρυθμιστά θεσμών και καταστατικών νόμων, φανερώνονται επιπόλαια λόγια σ' εκείνον που ένιωσε, ότι το να φαντάζεται κανένας και να επιχειρεί να βελτιώσει ενός λαού την πολιτικοκοινωνική κατάσταση με μεταρρυθμισμένους οργανισμούς και ανάγκες και έθιμα, είναι το ίδιο σά να παραδέχεται, πως τα ψάρια θα προδέψουν αν τα βγάλουμε στον ελεύθερο αέρα, επειδή όλα τ' ανώτερα είδη των ζώων ζούν και προκόβουν αναπνέοντας στον αέρα.

Στο πρώτο, λοιπόν, μέρος του βιβλίου θα εξετάσουμε την ποιότητα του σχολείου μας από τ' αποτελέσματά του, από τους καρπούς που μας έδωσε ογδόντα χρόνια, για να συμπεράνουμε ότι στα χέρια μας ένας τρόπος σωτηρίας απομένει — **Η Ριζική Έκπαιδευτική Μεταρρύθμιση.**

*

Αλλά σάν τι είδους τάχα πρέπει να είναι ή Έκπαιδευση και γενικά ή Ανατροφή του λαού μας;

Στο στοιχειώδες αυτό έρώτημα θα προσπαθήσουμε ν' απαντήσουμε με το δεύτερο μέρος του βιβλίου. Έδώ σημειώνουμε άμείως, ότι οι νόμοι της ανατροφής ενός λαού — καθώς είπε ο Μοντεσκιέ — πρέπει να είναι ανάλογοι και με τις αρχές του πολιτεύματος. Και προσθέτουμε ότι ο Έλληνικός Λαός χρειάζεται Έκπαιδευση, που να κτισθεί να μορφώσει εθνικά την ψυχή του και να προετοιμάσει έτσι τη θελήσή του, τη διθεσή του, τη σκέψη του

τε. Δεν κοιτάζετε τί κάματε για μένα; Έμένα μου ανοίξατε τα μάτια και το νου. Έγώ τώρα θα προσπαθήσω να νάνοξω τα μάτια της μικρής. Ο λαός είναι κακομοιριασμένος, επειδή δεν ξέρει. Του χρειάζεται φωτίση και τότες μπαίνει στο νόημα. Πρέπει να βρεθῆ και κανείς να τον φωτίση».

— α Αχ! να είχαμε πολλές Κατινούλες, βέβαια θα κατωρθώναμε τ' ακατόρθωτα. Δέ χρειάζεται μόνο φωτίση. Χρειάζεται και χέρι που να του μεσιτέβη το φως, να τ' ανάφτη απάνω, και κάτω να του τ' φέρνη».

Γλυκά γλυκά γελοῦσε ή Κατινούλα, ενώ τον ή συχαζε, γελοῦσε τάχα με τον καημό του, σά να τα παραξήλωνε τα πράματα ο αφέντης, και σκέρτηκε ο Αντρέας πως με το γέλιο τ' άπαλό έως πιά έφκολα διορθώνεται ο κόσμος — κι ο κοσμάκης παρά με τις πολλές φιλοσοφίες. Με το γέλιο της ή Κατινούλα κανόνισε την Αναστασία, της σήκωσε την μπόσικη την ιδέα, και πήγε στο γιατρό.

Αφ'όπου στάθηκε άφορμή να γαπήση ακόμη περισσότερο την Κατινούλα ο Αντρέας, αφού γέμιζε δολείνα την άγάπη του ο θαμασμός. Για να γαπήσει, πρέπει πάντα και να θαμάζης. Κάτι που σου λείπει είναι, κάτι που σου φάνεται ή ανώτερο ή πρώτο-

ώστε ψυχή, βούληση, σκέψη να είναι πατριωτικές όχι μόνο από προδιάθεση, από πάθος, από ανάγκη, μά κι' από ΚΑΘΗΚΟΝ.

*

Υστερα από τον καθορισμό και την αίτιολογία του είδους της εκπαιδύσεως, που θα ζητήσει μια ριζική μεταρρύθμιση του σχολείου, στα ύπολοιπα μέρη θ' αναζητήσουμε τα μέσα με τα όποια μπορεί να ελπίσουμε, ότι θα φτάσουμε στη μεταρρύθμιση. Γιατί θα δούμε ότι για να φτάσουμε έως εκεί χρειάζεται να προηγηθεί μια εϋρημική πνευματική επανάσταση. Θα δούμε, δηλαδή, ότι προτού να γίνει ή Μεταρρύθμιση, κι' ακριβώς για να γίνει, πρέπει να επικρατήσουν ιδέες νέες για το σκοπό της εκπαιδύσεως. Ίδέες που δε θα ριζοβολήσουν προτού καταπέσουν προλήψεις και κυριαρχήσουν νέες αντίληψεις για το ηθικό και το ωραίο, για το χρήσιμο και το εύγενικό, για την εργασία και το καθήκον, για την αξιο και τη δόξα, κι' ακόμα νέα αντίληψη για τα δικαιώματά μας τα ιστορικά και τον προορισμό του κράτους.

Η ευρύτερη συζήτηση θα μας δείξει, ότι πρωταθλητά της πνευματικής επανάστασεως δεν μπορεί να είναι οι επιστήμονες, οι άπότοκοι της σημερινής εκπαιδύσεως, όπως το φαντάσθηκαν όσοι ζήτησαν από τους επίλεκτους ακαδημαϊκούς μας ν' αναλάβουν την πρωτοβουλία της διορθώσεως του Ρωμέικου. Έμεις κρατώντας το βαθμό της χειρφετήσεως από τις προλήψεις, σά λυδία πέτρα, ελπίζουμε να βρούμε τους προοδευτικούς πνευματικούς άρχηγούς του τόπου μας, εν ώ θα μελετούμε τη φύση των νέων ιδεών κι' εν ώ συνάμα θα δείχνουμε το πώς, άργά και σιγά, θα συντελεσθεί ή υποβολή τους στην κοινή γνώμη, μέχρις ότου με τη βλάστησή τους ώριμάσει και ή ιδέα της ριζικής εκπαιδευτικής μεταρρυθμίσεως.

Έτσι, αφού πρώτα αναγνωρίσουμε τους νεωτεριστάς, θα τους καλέσουμε ν' αναλάβουν τη μόρφωση του λαού, εν ώ θα τους άποδείξουμε συνάμα πόσα έχουν καθήκον να πράξουν και τη δύναμη να τα πράξουν. Επειδή έχουμε πεισθεί, ότι με τη ένωσή τους μπορεί ν' αποτελεσθεί μια τάξη ανθρώπων, που θα μπορεί να δουλέψει σκόπιμα κι' αποτελεσματικά, ώστε μιάν ώρ' άρχήτερα ο λαός, χωρίς να το καταλάβει, να μορφωθεί. Γιατί μες φάνηκε σά ματαιοπονία το ν' αποτελείται κανένας απ' ευθείας στο λαό, προσπαθώντας με τον όρθό λόγο να του αλλά-

τυπο ή χωριστό, θα το θαμάσης στο πλάσμα σου τ' άγαπημένο κι ο θαμασμός σου θα σε σκλαβώση. Τώρα που δεν είχε περίσσιες φροντίδες με την υγεία της Κατινούλας, τη μελετούσε, την ψυχολογούσε ο Αντρέας. Έβλεπε, καταλάβαινε τί ωραία, τί μοναδικά που τριαιζάνε οι δύο τους, ή χωριατοπούλα κι ο σοφός. Από τη χωριατοπούλα διδάχτηκε ο σοφός τη ζωή από το σοφό διδάχτηκε ή χωριατοπούλα ζωή που δεν τη γνώριζε πρώτα. Νά κι ο κανόνας ο σωστός, ή άλληλοδιδαχή. Αγκαλιά, τί του χρωστούσε του Αντρέα ή Κατινούλα; Μήπως την άφοσίωση, την άγάπη, τη θυσία, την πρόθυμη τη διάθεσή της ως και σά βάσανα της μακρινής άβρωστίας, μήπως όλα δεν τα είχε ή Κατινούλα κι από γεννησιμιό της; Και με την άφοσίωση, με την άγάπη, με τη θυσία, με το κέφι της καρδιάς, με την κρίση την όρθή, με το πανάγαθο το φυσικό, δε σου έρχονται μέλι κι ο κανόνας κι' ή ζωή κι' ή δουλειά; Τέτοια συλλογιόντανε μιά μέρα ο Αντρέας περπατώντας κι' έλιωνε με τη γλυκά του λογισμού του. Ήτανε πίνσημη μέρα, τρίτη, τέσσερις του Σταβρού. Τις τέσσερις του Σταβρού πρωτοπάτησε τότες στη Βενετιά πρόπερι, τις τέσσερις του Σταβρού, ξεκίνησε με την Κατινούλα για το Μπ... και

ζει στραβές ιδέες, που καλά ή κακά τις έχει παραδεχθεί.

Κι' όταν μπορεί περίτρανα ν' άποδειχθεί ή όρθότητα μιας ιδέας — είπε κάποιος — δεν είναι ίκανή να μεταπέσει ούτε μορφωμένους ανθρώπους, πολύ περισσότερο το άμόρφωτο πλήθος. Μπορούμε όθεν να λέμε, ή και να μη λέμε — το ίδιο κάνει — στο λαό, πως ή μόρφωσή του δεν είναι καλή κι' ότι μια σωστή εκπαίδευση θα του άσφάλιζε την καλοδιοίκησή του και την πρόοδο του κράτους. Το ίδιο κάνει, γιατί, και στην περίπτωση που θα μας άκουγε, για να μας νιώσει θα έπρεπε τουλάχιστο να είναι προικισμένος με πολλή δύναμη προβλεπτικού. Η προορατικότητα όμως δεν είναι προτέρημα κανενός λαού και πρό πάντων του δικού μας, που είναι πανέτοιμος να πουλήσει τα πρωτοτόκια για το άχριστό πιάτο της φακής, που θα του παρουσιάσουν οι άγγρυνοι γλωσσόφύλακες και άρχαιοφύλακες.

III

Τελειώνοντας ξαναλέμε, ότι οι λιγούτοι, που από την πείρα σχημάτισαν την πεποίθηση, πως ο λαός πρέπει να μορφωθεί πραγματικά ώστε να ξέρει το τί θέλει και γιατί το θέλει, όφείλουν με άγάπη, με όρεξη, με θέληση, με έπιμονή και ύπομονή να δουλέψουν για αυτό τους το σκοπό.

Οι όλιγοι αυτοί, μπορεί μάλιστα να προσπαθήσαν να δουλέψουν και μολαταύτα ή ιδέα τους, δυνατή όσο ή άλήθεια, χελωνοβατεί. Άρα κάτι θα φταίει. Και φταίει το ό,τι ή προσπάθειά τους παραμένει άδύναμη, γιατί δεν είναι κοινή.

Άλλά τάχα δεν ένώθησαν έως την ώρα επειδή τους λείπουν ή όρεξη και ή δύναμη να νιώσουν τη συγγένεια των ιδεών τους, για να βρουν τη μια γενική άρχή που περιλαβαίνει το σκοπό της κοινής εργασίας;

Άμα οι μικροδυσκολίες αυτές υπερνικηθούν, τότε οι σκόρπιες σήμερα και οι άγνωρίστες σήμερα άναμεταξύ τους δυνάμεις θα τείνουν να ένωθούν, και ρυάκια και παραπόταμα θα όγκώσουν το ρέμα, που θα πλημμυρίσει πρώτα πρώτα το σχολείο, για να το ξεπλύνει παρασέρνοντας το δασκαλισμό.

Σ' αυτή, λοιπόν, την άσύνταχτη ακόμα τή, και πραγματική πνευματική κορυφή, άποτε αστε, ως προς τον πυρήνα των διοικουσών τάξεων του μέλλοντος, προσκαλώντας τη ν' αναλάβει τα καθήκοντά της από σήμερα, για ν' αποκτήσει δικαιώματα στην εύγνωμοσύνη του λαού.

τη γλύτωση, την άποφασισμένη και την έρημη. Βάδιζε σιγανοθήματος, άργός, σ' ένα μέρος του βουκνιού, δίπλα στο Χαμοιοκόφι, όπου βασιλέβε ή μοναξιά. Καμιά κατοστή μέτρα πιά κάτω βρισκότανε το σπιτάκι, το καλυβάκι του γέρο Θανάση, που φύλαγε χειμώνα καλοκαίρι το ύποστατικό. Προχωρώντας προς τ' άπάνω του βουκνιού, μήτε τ' όβλεπε, μήτε το θυμότανε ο Αντρέας το καλυβάκι. Πίσω του, και δεν πρόσεχε. Η ώρα μιάμιση δυό, κι ο φύλακας τ' άπομεσήμερο συνήθιζε κιόλας να κοιμάται. Η συχάδα παντού και σωπικα. Φύλλο στα δέντρα δε σάλεβε. Άξαφνα, εκεί που ξέγνοιαστα τραβούσε το δρόμο του ο Αντρέας, από μέσ' από ένα θαμνόδεντρο, ένας κρότος ακούγεται τόσο πιά δυνατός που δεν τον πρόσεχε κανένας, πετιέται από το θαμνόδεντρο μέσα τρομαγμένο, ανταρμένο, θορυβώδικο, ένα ζω, πηδά με φωνές από την άλλη μεριά, κρύβεται μέσ' σε άλλο θαμνόδεντρο αντίκρυ, και χάνεται άνόητα.

Το μεγάλο το κακό τ' όκλα με μιά όρνιθα του γέρο Θανάση, που παραστράτησε, άπομακρύθηκε λιγάκι από την καλύβα κι' έβασκε κάπου στα περιτόπια. Τον Αντρέα τον ξέρε, αφού άνέβαινε από κεί κάθε μέρα. Έκείνη τη μέρα, έτυχε να τρομάξη. Έ-

Νά! ο σκοπός που επιδιώκουμε.

Μιά δικαιολογημένη πεποίθηση στον εαυτό τους και στην επιτυχία του έργου των Διαλεχτών φιλοδοξεί να στερεώσει το βιβλίο των διαλεχτών και των φωτισμένων νεωτεριστών, που μεταξύ μας βέβαια θα υπάρχουν, αν ο συγγραφέας δεν εκράτησε του κάκου στο χέρι του Διογένη το κλεφτοφάναρο και χρόνια τώρα γελιότανε, βρίσκοντας τον άνθρωπο, που πρέπει να δουλέψει για τη δημιουργία ενός μέλλοντος, και σε πρόσωπα, που έχουν το μυαλό θετικό κ' έτοιμο, και πρόθυμο, κρύβουν όμως στα στήθια τους τιποτένια ψυχή μικροσυμφεροντολόγου.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Στόν πύο μεγάλο φανοκλά της Πόλης σκύλο
Βραβείο βάλθημε. Μην τὰ ρωτάς,
Τὸ κέρδισε τῆς Πόλης γαζετιάς
Τὸν Παλαμᾶ μας κολάζοντας ζωίλο.

A. E.

ΣΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

(Σημειώματα ταξιδιωτή)

Πάρο, Ὀκτώβρης 1906.

Ταξιδεύουμε για την Πάρο. Ἄμ' ἀφήσαμε τὸ λιμάνι τῆς Σύρας κ' ἐπεράσαμε τὸ Γάϊδαρο, καὶ τ' Ἀσπρονήσια, τὰ νησάκια πού φαίνονται τῆς θέας του, κατὰ τὸ Β.Α. ἀντικρίζουμε τίς δανταλένιες τῶν βουνῶν τῆς κορφῆς. Ἀριστερά τῆς ἡ Ἀξιά, ἀριστερώτερα ἡ Δῆλο, ἡ Μύκονο, ἡ Τῆνο, ἡ Ἄντρο καὶ δεξιά ἡ Σίφνο, δεξιότερα ἡ Σέρφο, τὰ Θερμιά καὶ ἡ Τζιά, φαίνονται πὸς σχηματίζουνε ἕνα μεγάλο κύκλο, μὲ τὴ Σύρα στὴ μέση, σὰν ἀληθινὲς Κυκλάδες καὶ πὸς βαστάζουνε σὰν πλατεῖες κολῶνες τὸ γαλαξίον οὐρανὸ.

Ἄλλὰ δὲν κάνουν πραγματικὸ κύκλο. Γιατὶ τὰ τέσσαρα τελευταῖα νησιά ἐρχονται ἴσια γραμμῇ μὲ τίς Κάβο-Κολῶνες, ἐνῶ ἡ Δῆλο, ἡ Μύκονο, ἡ Τῆνο καὶ ἡ Ἄντρο σχηματίζουν ἄλλη εὐθεῖα μὲ τὴν Εὐβοία. Καὶ σὲ ἄλλη γραμμῇ, καθετὴ ὅμως σ' αὐτές, βρίσκεται ἡ Μήλο, ἡ Κίμωλο, ἡ Πάρο καὶ ἡ Ἀξιά, ἐνῶ πίσω τους σὲ ἄλλη παράλληλη μὲ αὐτὴ γραμμῇ ἡ Φυλέαντρο, ἡ Σίκινο καὶ ἡ Νιό, πίσω ἀπ' αὐτές στὴ γραμμῇ ἡ Σαντορίνη καὶ ἡ Ἀ-

τυχε νὰ τρομάξῃ καὶ ὁ Ἄντρεας. Διχράστηκε, ἀναγκάστηκε νὰ σταθῇ, καθῆσε χάμω, πρόσμενε νὰ τοῦ περάσῃ, ζαλισμένος, μὲ τὰ γόνατά του κομμένα. Ἡ πλάνη πού τόσες φορές τὸν ἀπονάρκωσε, τὸν ἀπονάρκωνε φαίνεται καὶ τώρα. Δὲν καταλάβαινε πὸς γιὰ νὰ παραχτῇ σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀπὸ μιὰ ὄρνιθα, ἔπρεπε ἡ καρδιά του κατὶ νάχῃ, ἔπρεπε νὰ πάσκη ἀπὸ κανένα νόσημα τῆς καρδιάς. Ἐνοιωσε μονάχα πὸς τὸν ἐβλαψε, καὶ ἄρχισε, ἄμα συνεπῆρ, νὰ πλέκη χίλιους στοχασμούς. Φιλοσοφοῦσε ὁ Ἄντρεας. Φιλοσοφοῦσε καὶ λογάριζε πὸς ἀπ' ὅλα τὰ κανόνιστα, ὅλα τὰ ταχτά τῆς ζωῆς, τὸ πῶς τρομερώτερο, τὰ κτανίκτη εἶναι κείνο πού λέγεται ξαφνικὸ, δηλαδή τὸ πρᾶμα τὸ ἀπρόβλεπτο πού σοῦ γίνεται ὅταν ἐσύ δὲν τὰ παντέχεις, ἕνα πρᾶμα πού ἀφτὸ καθαφτὸ δὲν ἔχει σημασία, πού εἶναι μπόσικο, τιποτένιο, ἀνόητο, σὰν τὴν ὄρνιθα στὸ βουμάνι, σὰν τὴν πέτρα στὴ στράτα, ἕνα πρᾶμα πού μπορεῖ καὶ διόλου νὰ μὴ σὲ πειράξῃ, πού μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ σὲ σκοτώσῃ. Ποιά δύναμη, ποῖο χέρι θὰ τὸ κατορθώσῃ ποτὲς νὰ μπόδισῃ τάνεμπόδιστο, καὶ ὅσο δὲν μπόδίζεται, ὅσο ἀσφάλεια δὲν ὑπάρχει, ὅσο δὲ βρέθηκε ὁ κανόνας τῆς σωτηρίας, ὁ κανόνας πού καὶ τὸ ξαφνικὸ τὸ ξεξαφνίζει, τί σημαίνει γιὰ τὸν ἄνθρωπο ζωὴ;

μοργὸ τὸ τελευταῖο κατὰ τὴ Ἀνατολὴ καὶ πῶς πίσω ἡ Ἀνάφη, τὸ τελευταῖο κατὰ τὸ Νοτιὰ δωδεκάνησο. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ νησιά οἱ γεωλόγοι πιστεύουν πὸς εἶταν μιὰ φορὰ συμμιγμένα μὲ τὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Εὐβοία καὶ πὸς φοβεροὶ σεισμοὶ τὰ συντρίψανε σὲ τόσα κομμάτια καὶ πλημμύρισε τὴν ἄβυσσο πού σχηματίστηκε ἀναμεταξύ τους ἡ γαλανὴ θάλασσα πού ἔγινε ὕστερα τὸ μῆμα τοῦ Αἰγία, κ' ἐπῆρε τὸνομά του.

*

Σὲ δύο ὥρες φτάνουμε στὴν Παρκιά. Τὸ βαπόρι ρίχνει ἄγκυρα καὶ διπλωρῶνε στὴν ἀποβάθρα τῆς παραλίας, γιὰ νὰ φορτώσῃ βρέλεια μεγάλη μὲ κρασί, τῆς Οἰνοποιητικῆς Ἐταιρίας, πού πῆρε φέτο ὅλη τοῦ νησιοῦ τὴν παραγωγή. Τὸ βαπόρι μένει τέσσερις ὥρες, καὶ ἀνεβοκατεβαίνουν πολλοὶ Παριανοὶ τίς σκάλες του καὶ μὲ περιέργεια τὸ παρατηροῦνε, γιατί φαίνεται πὸς ποτὲ δὲν ἔχουν ταξιδέψῃ. Καὶ ἀφήνουνε βαθύτατη ἐντύπωση τὰ μεγάλα μαῦρα μάτια, τὸ ὠραῖο πρόσωπο, τὸ λιγερὸ ἀνάστημα, τ' ἀφροπλάσματα λαμικὰ καὶ μαυροφορεμένων ἀδερφάδων, πού μὲ τόση ἀπλότητα παρατηροῦν τίς μηχανές του.

Πχτᾶ στὴ στεριά. Μὲ συναρπάζει ὁ κάτασπρος κολοσσὸς τῆς Ἐκατομυλιανῆς, τῆς Παναγίας πού θὰ εἶχε ἄλλοτε ἑκατὸ πύλες καὶ σὰ γίγαντας στέκει δίπλα ἀπ' τὴν πράσινη πόλη καὶ τὴν παρκοτέκει μὲ τὴ μεγάλη χάρη τῆς. Γιατὶ καὶ αὐτοὶ οἱ ἄπιστοι τὴ φοβήθηκαν, τὴ σεβάστηκαν καὶ πολλές φορές ἐγλύτωσε τὴν Πάρο ἀπ' τῶν κουράρων καὶ τῶν Τούρκων τοὺς κατατρογμούς. Ἡ Ἐκατομυλιανὴ χτίστηκε στοὺς πρώτους τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνους ἀπ' τὴ Ἁγία Ἐλένη, καθὼς λένε, κατὰ τὸ σκῆδιο τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἀρχιτέχτονα πῶφικιασε καὶ αὐτὴ. Εἶναι ὁ μόνος βυζαντινὸς ναὸς πού ὑπάρχει στὰ δωδεκάνησα. Καὶ χρησιμίσανε γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς κολῶνας πού τίς ἐπῆραν ἀπ' τοὺς ἀρχαίους ναοὺς, καὶ τὴν Ἁγία Τράπεζα τὴ σκεπάζει μονοκόμματο μαρμαρινὸ κοδοῦκλιο, στηριγμένο καὶ αὐτὸ σὲ ἀρχαῖες κολῶνες. Καὶ ἀπὸ κάτω ἀπ' τὴν Ἁγία Τράπεζα εἶναι πηγᾶδι μὲ νερό, παντοτεινὸ ἅγισμα. Ἡ παλαιότητα τῆς Ἐκατομυλιανῆς φαίνεται καὶ ἀπ' τὸ ὅτι ἔχει χωριστὰ δωμάτια γιὰ τοὺς ἀκατηχουμένους καὶ σ' ἕνα δωμάτιο δίπλα ἀπ' αὐτὰ εἶναι μιὰ μεγάλη κίτρινη κολυμπήθρα, σὲ σκῆμα σταυροῦ, μὲ μιὰ κο-

Ὁ Ἄντρεας ἄδικο δὲν εἶχε καὶ σωστὰ φιλοσοφοῦσε. Τὸ ξαφνικὸ ἐκείνο μὲ τὴν ὄρνιθα, πού καταντοῦσε καὶ κομικὸ, τοῦ ἔκαμε κακὸ περισσότερο ἀπ' ὅτι νόμιζε. Ἀλήθεια πού γιὰ νὰ τοῦ κάμῃ κακὸ, ἔπρεπε ὁ δύστυχος ἀπὸ τότες ἄσκημα νὰ τὰ πηγαίνοι. Φαντάζεται: ὅμως κινεῖς, σὲ τέτοια νοσηρὴ διάθεση, τί ἐντύπωση ἔμελλε νὰ τοῦ δώσῃ τὸ χειροῦργημα πού ἀνυπόμονο τὸ καρτεροῦσε ἡ Κατινούλα καὶ πού τῶτρεμ ὁ Ἄντρεας. Μὰ τὸ ναί, τυχερὸς μὲ τοὺς γιατροὺς δὲν εἶτανε τοῦ σακατέψανε τὴν Κατινούλα, τὴν ἀφάνισαν καὶ τὸν ἴδιο μὲ τὰ βάσανα καὶ τὴν ἀντάρα. Ὅταν ἔφτασε στὸ Χαμονοκόρρι, ὅταν εἶδε ἀναστημένη τὴν Κατινούλα, ἔλπισε μιὰ στιγμὴ πὸς τέλειωσε μὲ τοὺς γιατροὺς. Τὸ ἤξερε ὡς τόσο τί τοῦ εἶχε πῆ στὸ Μπ... ὁ κ. Σεβιλιάς: τὸ ἤξερε πὸς τὸ λαχταροῦσε κ' ἡ Κατινούλα τὸ χειροῦργημα, πού τῶτρεμ πιά σὰ γιατρεία τῆς τελειωτικῆ, σὰν εἶδος νίκη, γιατί τὸ κάτω κάτω μ' ὅλη τὴν καλητέρεψή τῆς, ἡ ἀκράτεια ξακολουθοῦσε, ἡ φούσκα πάντα τῆς ἀνοιχτή, καὶ τὸ καταλάβαινε ὁ Ἄντρεας πὸς ἀδύνατο νὰ μείνῃ εἶσι τὸ παιδί. Καὶ ὅμως ἔλπιζε, χωρὶς νὰ τὸ ξεδιαλίσῃ τί ἐλπίζει: ἔλπιζε ἀραγες νὰ σιάξῃ μοναχὴ τῆς, ἡ ἐλπίζει νὰ τὸ ξεγᾶσουνε καὶ ὁ γιατρός κ' ἡ ἄρρωστη μαζί; Βέβαια

λωνίτσα στὴ μέση πού μπαίνανε οἱ πρώτοι χριστιανοὶ μαζί πολλοὶ καὶ βαφτιζότανε.

Ἔχει ἀκόμα θαματουργὴ φήμη ἡ μεγαλόχαρη καὶ τίς 15 Αὐγούστου, τὴ μνήμη τῆς, ἐρχονται ἀπ' τὰ πέρατα τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀπ' τὴν Ἐλεύτερη Ἑλλάδα, πολλοὶ χριστιανοὶ νὰ τὴν προσκυνήσουν. Τὰ περισσότερα σπιτία τῶν Παριανῶν γίνονται ξενοδοχεῖα τίς ἡμέρες ἐκεῖνες. Ἄλλὰ καὶ στὴν καιρὸ τῆς σκληρίας εἶτανε θαματουργὴ ἡ χάρη τῆς κ' εἶχε πολλὰ καὶ ἀπ' τοὺς ἀπίστους τάματα. Σώζεται ἀκόμα κρεμασμένο στὸ γυναικίσι ἕνα ἅγιο κόνισμα, τὰξιο Τούρκου πλοίαρχου, πού κιντυνεύοντας νὰ πνιγῆ εἶχε παρακαλεστῇ στὴ χάρη τῆς κ' ἐσώθηκε. Καὶ δεξιά, στὴν κάτω γωνιά του, εἶναι ζωγραφισμένο τὸ τούρκικο πλοῖο μὲ τὸ μισοῦγγαρο στὴ σημαία του.—Καὶ γέροι, πού ζοῦνε ἀκόμα, δηγοῦνται πὸς εἶχαν ἀκούσει ἀπ' τοὺς γέρους πατεράδες τους, πὸς στὸν καιρὸ τους, εἶχεν ἔρθῃ ἀπ' τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, ἕνα τούρκικο καράβι γεμᾶτο μὲ δῶρα στὴν Παναγίαν, πού τῆ φέρνεν ἕνας μπῆς μὲ τὸ γιό του. Γιατὶ τὸ μπεγόπουλο εἶτανε βαρεῖα ἄρρωστο, σὲ βαθεῖα ριγμένο βύθισι καὶ ἀπ' ὅλους τοὺς γιατροὺς ἀπολιτισμένο, πού ὁ πατέρας του ἀπολιτισμένος καὶ αὐτὸς γιὰ τοῦ μονακίριου παιδιοῦ τὸν κίντυνο, εἶχε κατεβῆ στὸ περιβόλι νὰ πάρῃ τὸν ἀέρα του, ὅταν τὸν πλησιάζει ὁ περιβολάρχης του καὶ τοῦ λέγει: Μπῆ μου, στὸν τόπο μου τὴν Πάρο, ἔχουμε μιὰ Παναγιά θαματουργὴ, πού τὴ λέν Ἐκατομυλιανὴ, παρακαλέσου σ' αὐτὴ μὲ τὴν καρδιά σου καὶ θὰ σοῦ σώσῃ τὸ χαϊδεμένο σου παιδί. Καὶ ὁ μπῆς ἀμέσως γονατίζει καὶ μὲ ὅλη του τὴν καρδιά κάνει στὴ Δέσποινα τὴν προσευχὴ του. Δὲν ἐπρόφτασε νὰ σηκωθῇ καὶ τοῦ φωνάζουν πὸς ὁ γιός του ἐξήνησε καὶ θέλει νὰ τὸν ἴδῃ. Ἀνεβαίνει καὶ ἀκούει ἀπ' τοῦ παιδιοῦ τὸ στόμα, πὸς μιὰ μαυροφόρα, πολὺ ὁμορφη γυναῖκα, τὸν εἶχε πάρει ἀπ' τὸ χέρι καὶ περπατώντας τὸν ἀπάνω στὴ θάλασσα, τὸν ἐπῆγε σὲ μακρινὸ νησί, τὸν ἔμπασε σὲ μιὰ μεγάλη ἐκκλησιὰ καὶ τὸν ἔβαλε νὰ προσκυνῇ μιὰ εἰκόνα πού τῆς ἔμοιαζε. Καὶ σὺν ἔγινε καλὰ τὸ μπεγόπουλο κ' ἔρθαν ἐδῶ μὲ τὸ καράβι, ἀμέσως γνώρισε τὸ νησί, τὴν ἐκκλησιὰ καὶ τὴν εἰκόνα καὶ τὸ εἶπε στὸν πατέρα του.

*

Ἡ Παρκιά ξαπλώνεται σ' ἐπίπεδο μέρος καὶ φτάνει ὡς τὴ θάλασσα, διαφορετικὰ ἀπ' τὰ περισσότερα νησιά τοῦ Αἰγαίου, πού γιὰ τὸν φόβο τῶν

εἶναι πὸς δὲν τολμοῦσε λέξη νὰ ξεστομισθῇ γιὰ τὸ ζήτημα, ὕστερις ἀπὸ κείνο πού ἔγινε τὸ περασμένο καλοκαίρι, τὴν πέμτη, τρεῖς τοῦ Τρυπητῆ. Τὸ θωροῦσε ὁ δύστυχος γιὰ δυστύχημα νὰ πῆ τὸ λόγος του, νὰνακατεφτῇ στὴ δουλειά, καὶ ἀπὸ τῆλλο μέρος ἔλεγε πὸς καὶ νὰ σπαλιῇ κακὰ ἔκανε. Ὅτι καταπαίστηκε, γύρισε στὸ στραβὸ. Μόνον τὴν τρίτη, ἔξη τοῦ Μάρτη, σὺν τὴν εἶδε ληθαργημένη, ἀποσωμένη, φωτίστηκε γιαικίς καὶ τὴ γλύτωσε. Ναί, μὰ τότες τὸν ἐβοήθησε ἡ ἀπελπισία, τοῦ κατέθηκε ἀκαταδάμκστη δύναμη. Τώρα τὸνοιωθε ἄχ! πὸς δύναμη πιά δὲν εἶχε, πὸς ἡ δύναμή του φτερουγιστὰ τὸν ἄφρινε κ' ἐφῆγε ἀπὸ τὸ ἀψυχωμένο τὸ κορμὶ του.

Δύναμη, ἀντὶς τὸν Ἄντρεα, εἶδει ἡ Κατινούλα. Ἐδειξε καὶ κάποιον μαργιολιά. Ἐπειδὴ τὸ μυρίστηκε πὸς φοβότανε ὁ ἀφέντης. Τὴν τρίτη, τέσσερις τοῦ Σταθροῦ, σὰ γύρισε ὁ Ἄντρεας ἀπὸ τὸν περίφημο τὸν περίπατο τῆς ὄρνιθας, τοῦ ἀνοιξε ὀμιλία ἡ Κατινούλα, βρίσκοντας ἀφορμὴ στὴ μερομηνία τὴν ἴδια, στίς τέσσερις τοῦ Σταθροῦ, ὅπου χειροουργήθηκε, λέει, στὸ Μπ... ἐδῶ καὶ δύο χρόνια. Τοῦ θυμισε τὸ ταξίδι τους, δὲν μπόρεσε νὰ μὴν πῆ καὶ τίς δυσκολίες, καὶ τὰ χίλια τὰ ξαφνικά πού τοὺς ἔρθανε στὸ φοβερὸ τους ἐκεῖνο τὸ ταξίδι. Τὰ δηγότανε